

Çingiz Dagçy

Category: Kitapcy,Romanlar,Ýazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Çingiz Dagçy TÜRК TARİHİ ARAŞTIRMALARI

9 Mart 1919'da Kırım'da Yalta'nın Gurzuf kasabasında doğdu. Babası berberlik ve çiftçilik yapan Emîr Hüseyin, annesi Fatma Hanım'dır. Çocukluğu babasının köyü Kızıлтаş'ta geçti. İlk eğitimini burada aldı. Stalin döneminde uygulamaya konulan kolhozlaştırma siyaseti hayatlarında büyük sarsıntı ve acılara yol açtı. Ailesine ait toprakları elinden alınan babası 1931 yılı kışında hiçbir gerekçe gösterilmeden üç ay tutuklandı. Serbest kalınca köyüne dönmeyip Akmescid'de bir barınağa yerleşerek öğrenimini sürdürmesi için oğlu Cengiz'i (1932), daha sonra da bütün aileyi (1936) yanına aldı. Cengiz burada ortaokulu bitirip Pedagoji Enstitüsü'nün tarih bölümüne kaydoldu (1937).

II. Dünya Savaşı başlayınca 1940 yılı Aralık ayında askere alındı. Ertesi yıl Rus ordusu saflarında savaşıırken Almanlar'a esir düştü ve Ukrayna'daki Kirovograd esir kampına götürüldü. Ardından sayıları 30.000'i bulan esirlerle beraber çok ağır şartlar altında Uman kampına nakledildi. 1942'de Almanlar'ın Rus olmayan unsurlardan oluşturdukları lejyonlardan Türkistan lejyonuna katılmak üzere Varşova'nın Legionova kasabasına götürüldü, burada altı ay kurs gördükten sonra subay yapıldı. Eylül 1942'de izinli olarak Kırım'a gitti. Bu ziyaret onun ailesini ve yurdunu son görüşü oldu. Almanlar karşısında zafer kazanan Rus ordusunun Polonya'ya doğru ilerlediği sırada burada tanıştığı ve yakınlık kurduğu Regina Barbara Kleszko adlı bir genç kızın yardımıyla güneydeki Çestahova şehrinde Alman ordularına karşı savaşmak üzere Polonyalılar'ın oluşturduğu Armiya Krayova örgütüne D. Suwarski kimliğiyle katıldı. Ardından tekrar Varşova'ya, oradan Frankfurt-Oder'e geçip Tatar Millî Komitesi'nde çalışmaya başladı.

Bir anlaşmazlık dolayısıyla Berlin'e giderek çalışmalarını Yaş

Türkistan gazetesinde sürdürdü. Kasım 1944'te Berlin bombalanınca İsviçre'ye geçme girişimleri başarısızlığa uğradı. Daha sonra Amerikan askerlerince yerleştirildikleri Avusturya'daki Landeck kampında Regina'yla evlendi (18 Haziran 1945). Oradan önce İtalya'daki Barletta kampına, ardından İskoçya'nın Edinburg şehri yakınındaki eski ordu barakalarına gittiler. Ocak 1947'de Londra'ya yerleşti.

Üç ay sonra da eşini ve yeni doğan kızını yanına aldı. Londra lokantalarında bulaşıkçılık, garsonluk gibi işler yaptıktan sonra eşiyle beraber bir lokanta açtı. 1974'te Londra'da Wimbledon yakınlarındaki Southfields'e yerleşti. 13 Ocak 1998'de elli üç yıllık hayat arkadaşı Regina'yı kaybetti. Bu ölüm onu çok etkiledi. Eşinin ardından günlükler halinde kaleme aldığı duygularını Regina adlı kitabında bir araya getirdi. Cengiz Dağcı 22 Eylül 2011'de Southfields'te öldü. Türk Dışişleri'nin girişimi ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun katılımıyla kalabalık bir topluluk tarafından Kırım'da çocukluğunun geçtiği Kızıлтаş köyünde defnedildi.

Cengiz Dağcı, küçük yaşlarda başlayan edebiyat merakı ve amcası Seyit Ömer'in kendilerine okuduğu Ömer Seyfeddin hikâyelerinin etkisiyle Türk ve Rus edebiyatçılarının eserlerini okumaya başlamıştır. Abdullah Tukay, Bekir Çobanzade, A. Blok okuduğu yazarlar arasındadır. Ortaokulda iken bir arkadaşı vasıtasıyla tanıdığı Sergey Yesenin'in eserleri onda şiir zevkini uyandırmış ve "Kış" başlıklı ilk şiiri 1936'da Gençlik dergisinde yayımlanmış, bu yıllarda Puşkin'i, Ali Şîr Nevâî'yi tanımıştır. Onun Tatar Türkçesi'ne çevirdiği "Gül ve Bülbül" ilkokul ders kitaplarına girecek kadar beğenilmiş, Kırım Yazarlar Birliği'nin yayın organı Edebiyat Mecmuası'nda da şiirleri çıkmıştır.

Edebiyata dair çalışmalarının hazırlık yılları olan bu dönemden sonra Cengiz Dağcı Pedagoji Enstitüsü öğrenciliği sırasında bilinç kazanmaya başlamıştır. Gözleveli bir arkadaşının da etkisiyle dikkatini Kırım tarihine yöneltmiş, Kırım Hanlık dönemini anlatan bir kitap yazmayı düşünmüş, yüreğinde vatanına ve tarihine karşı bir sevgi ateşi doğmuştur. Pedagoji Enstitüsü yıllarında Gençlik dergisiyle

aynı çatı altında bulunan Komsomolets gazetesinde çalışmış, bir yaz tatilinde gazete için röportaj yapmak üzere eski Kırım Hanlığı'nın başşehri Bahçesaray'a yaptığı gezide şehre ait kalıntılardan etkilenererek "Söyleyin Duvarlar" adlı şiirini yazmıştır. Ancak Edebiyat Mecmuası'na verdiği şiir olduğu gibi basılmamıştır. 1939'da kaleme aldığı "Yangın" başlıklı uzun hikâyesini okuyan bir yakınının tavsiyesiyle hikâyeye önem vermiş, Dostoyevski'nin eserlerini okuduktan sonra şiirden iyice uzaklaşmış, ancak çalıştığı gazete aracılığıyla bazı halk şairlerine ait şiirlerin derlenmesinde rol almıştır.

Londra'ya gittikten sonra bir ara Türkiye'ye yerleşmeyi düşünen Dağcı, bir arkadaşı vasıtasıyla okuduğu Türk yazarlarının eserlerindeki Türkçe'yi benimseyip kendi eserlerini Türkiye Türkçesi'yle yazmaya karar vermiştir. 1946'da Kırım Tatar Türkçesi'yle yazdığı Sadık Turan'ın Hatıraları adlı eserini Türkiye Türkçesi'yle yeniden kaleme almıştır. 1956'da Türkiye'ye Varlık dergisine yolladığı "Arkadaşım Maksudof" adlı uzun hikâyesi Yaşar Nabi'nin ilgisini çekince bazı dil pürüzlerinin giderilmesi halinde Varlık Yayınları arasında yayımlanabileceğini haber alması üzerine elindeki Sadık Turan'ın Hatıraları'nı göndermiştir. Eser Ziya Osman Saba tarafından bazı ifadeleri düzeltilerek Korkunç Yıllar adıyla basılmış (1956), böylece asıl tanınacağı roman dalında ardarda eserler vermeye başlamıştır.

Cengiz Dağcı, romanlarında XX. yüzyılda Kırım Türkleri'nin Sovyet zulmü altındaki hayatını anlatır. Bu eserlerde bir çılgınlık ortamında insanın kendini arayışı, zulme baş kaldırma haysiyetini kazanması gibi evrensel boyutlar hissedilmektedir. Onun şahsına ve yaşayışına dair yazdıklarında âdeta Kırım Türklüğü'nün macerası temsil edilir. Bunların bir kısmı anı-roman özelliği taşır. Ancak roman kahramanlarıyla yazarın birebir özdeşleştirilmesi biyografisinde bazı yanlış sonuçlara varılmasına yol açmıştır. Bu tür biyografik hatalar onunla ilgili kaynaklarda uzun süre devam etmiş, bunların bazılarına Hatıralarda Cengiz Dağcı kitabında değinmiştir.

Dilini anayurdu olarak benimseyen yazar Kırım acılarını

abartısız bir üslûpla yazmış, Kırım'a dönüşü anlattığı son iki hikâyesinde bile bu sadelikten uzaklaşmamıştır. Dağcı'nın millet sevgisi ve milliyetçiliği insanîdir. İlk eserlerinden başlayarak kademe kademe psikolojik bir derinleşme görülür. Kendi dönemi dışına çıkan tek romanı Genç Temuçin'dir. Bir İngiliz hikâyesinden romanlaştırdığı Markus dizisini oluşturan üç romanı hariç hep Kırım konusu etrafında gelişen eserler vermiş, romanlarında hâtıra ve mektup türlerinin anlatım kalıplarından da yararlanmışır. Anneme Mektuplar adlı eseriyle Türkiye Yazarlar Birliği'nin roman ödülünü kazanan Cengiz Dağcı hakkında Türkiye üniversitelerinde çok sayıda doktora ve yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.

■ Eserleri.

Roman: Korkunç Yıllar (İstanbul 1956), Yurdunu Kaybeden Adam (İstanbul 1957), Onlar da İnsandı (İstanbul 1958), Ölüm ve Korku Günleri (İstanbul 1962), O Topraklar Bizimdi: Kolhozda Hayat (İstanbul 1966), Dönüş (İstanbul 1968), Genç Temuçin (İstanbul 1969), Badem Dalında Asılı Bebekler (İstanbul 1970), Üşüyen Sokak (İstanbul 1972), Anneme Mektuplar (İstanbul 1988), Benim Gibi Biri (İstanbul 1988), Yoldaşlar (İstanbul 1992), Biz Beraber Geçtik Bu Yolu (İstanbul 1996), Bay Markus Burton'un Köpeği (İstanbul 1998), Bay John Marple'ın Son Yolculuğu (İstanbul 1998), Oy Markus Oy! (İstanbul 2000), Rüyalarda: Ana ve Küçük Alimcan (İstanbul 2001).

■ Hikâye / Anlatı: Halukun Defterinden ve Londra Mektupları (Ankara 1996).

■ Anı: Yansılar I-IV (İstanbul 1988-1993), Ben ve İçimdeki Ben (Yansılardan Kalan 5) (İstanbul 1994), Hatıralarda Cengiz Dağcı (İstanbul 1998), Regina (İstanbul 2000).

Kaynakça: Alim KAHRAMAN, TDV İslam Ansiklopedisi. Yazyjy şahyrlaryň we alymlaryň terjimehaly